

Sztepanov Milán

Tito-laktanya

(részletek)

148. Már órák óta ülünk az autóbuszokban, és csak várunk és várunk. Egy óvatlan pillanatban kiejtettem a kezemből ezeket a följegyzéseket, amelyeket már hónapok óta gondosan rakosgatok. A papírlapok szanaszéjjel szálltak, alig tudtam ebben a tolongásban összeszedni őket. Beletömtem mindet a hátizsákomba, úgy, ahogy voltak: piszkosan, gyűrötten, összevissza keveredve. Meg sem próbáltam újra sorrendbe rakni őket. Majd ha hazaérünk, elrendezem ezt az egész papírhalmazt az eredeti, kronológiai sorrendben, mert most teljesen összekeveredtek a lapok és a rajtuk megörökített szereplők és események.

Összekeveredett a háború és a béke.

20. A kimenők a kaszárnyaélet legszebb pillanatai.

Pénteken, szombaton és vasárnap engednek ki bennünket a városba. Pénteken meg szombaton éjfélig, vasárnap tizenegyig. A legjobb tanulók hét közben is kérhetnek kimenőt, de ők ezt a kedvezményt általában nem használják ki: inkább a kaszárnyában maradnak és eszméletlenségig magolnak. A nyavalyások.

Nekem, ezzel szemben, minden második hétvégén elveszik a kimenőmet. Azt mondják, szemtelen vagyok. Én nem így gondolom, de az Amadeus azt állítja, hogy rosszul látom a helyzetet:

– Ez itt a sereg, apafejl! Senkit nem érdekel, hogy te mit gondolsz. Hallgass, és tedd, amit mondanak.

– Na várj – mondom erre. – Ha sereg, attól még nem javító-nevelő intézet! Én azért jöttem ide, hogy tanuljak, nem azért, hogy gyötörjenek! Mit akarnak tőlem?

Na persze, az előljáróinkat nem érdeklik az érveim, ezért kénytelen vagyok úgy segíteni magamon, ahogy tudok. Hétvégén kölcsönveszem a kimenőkönvet valakitől, aki nem akar kimenni, hét közben pedig, amikor az igazolványokat elzárják, átmászom a kerítésen. Vacsoraidő alatt átöltözöm civil ruhába, kiugrom az ablakon, átvetem magam a kerítésen, és – szabad vagyok. Sokszor van úgy, hogy akár egyedül is kimegyek, ha szép az idő. Kicsit sétálok a városban, báméskodom, lazítok. Belélegzem a szabadságot és föltöltődöm. Ez sokat jelent számomra: azt hiszem, már bediliztem volna eme esti kiruccanások nélkül.

A baj csak az, hogy a mi kaszárnyánkba nehezebb bejutni, mint kijutni belőle. Egyszer éjfél után jöttem vissza a városból, átvetettem magam a kerítésen, s abban a pillanatban hallom, amint az őr elüvölti magát:

– Állj! Föl a kezekkel!

Tudja jól, hogy tisztiiskolai növendék vagyok, de neki kellene a poénok. A rohadéknak.

– Feküdj – üvölti –, kezeket tarkóra!

Nekem, persze, eszem ágában sem volt lefeküdni. Magamon kívül voltam a dühtől, úgy válaszoltam neki:

– Ne szarakodj, te idióta! Mit hergeled magad?!

Abban a pillanatban kattanást hallottam. Hát nem fölhúzta a puskát az a hülye! Abban a pillanatban a földre vetettem magam. Az az idióta meg arra kényszerített, hogy vagy húsz métert laposkúszásban tegyek meg, utána meg még föl is jelentett. Három napig mostam meg pucoltam mindent, ami rajtam volt.

A seregben a tisztaság a fő büntetés.

93. A háború miatt a kaszárnyánkat előzőlnőtték az eszelősnél eszelősebb alakok. Van köztük egy pasas, akit mindenki csak Vukováriának hív. Az ürge totálisan érzelemmentesnek tűnik. Amikor szünet áll be a lövöldözésben, megállás nélkül cirkál a kaszárnyában, a Drina-marsot fütyörészi és kézigránáttal játszik. Földobja a levegőbe, majd elkapja, a betonon görgeti a lábával, vagy a dereka körül forgatja, mint egy kosárlabdát. Naponta találkozunk vele. Megállás nélkül lődörög a kaszárnyaudvar útjain, ösvényein és a zöldfelületeken, mint valami kísértet.

Senki nem meri megállítani. Még az előljáróink is kitérnek az útjából, valamilyen babonás félelemtől vezérelten.

63. A városban tovább folyik a lövöldözés. Már megszoktuk. Naphosszat a tv-szobában lógunk, és nézzük az új muzulmán csatornát. Megállás nélkül ontják a filmeket, mintha kifosztottak volna egy egész videotékát. Csupa akciós filmet nyomatnak: Terminátor, Rambo, meg ilyenek. A szünetekben muzulmán zenét nyomnak és köpködik a szerbeket. Ezalatt kimegyünk, hogy bekapjunk egy falatot vagy kihugyozzuk magunkat, aztán visszamegyünk, és nézzük a következő filmet.

110. Megint kiújult a háború. A tüzérek rendszeresen kihúzták a gyufát. A kaszárnya közepén vannak az állásaik, és a Hum-hegyről ontják rájuk a gránátokat. De ők sem maradnak adósak, tüzelnek ész nélkül. Emlékszem, a háború első napjaiban még állandóan fölhívták a parancsnokságot, és engedélyt kértek a Brozovićtól, hogy viszonozzák a tüzet, de ez az istennek se akarta engedélyezni. A tüzérek ezekből a telefonálásokból rövidesen levonták a következtetést:

– Nem adsz engedélyt? Baszódj meg!

A hegy felé fordították a löveget, és mérés nélkül, a csövön keresztül célozva, mivel a távolság légvonalban nem volt több egy-kétezer méternél, elkezdtek okádni a tüzet. Földúlták a fél Humot, és mégsem lett közülük senki megbüntetve. Sőt, később jóváhagyást kaptak a tüzelésre, és parancsot, hogy távolabbra is lőjenek.

Már megszokottá vált, hogy nem büntetnek meg bennünket, ha saját kezdeményezésből teszünk valamit. Sőt, általában dicséretet kapunk. Csak azokat büntetik meg, akik egymagukban követnek el valamilyen kihágást, de ha egyszerre vadulunk be mindannyian, megdicsérnek a határozottságunkért, és biztatnak, hogy folytassuk azt, amit a magunk szakállára elkezdtünk. Előljáróinknak, úgy látszik, csak az a fontos, hogy megőrizték annak a látszatát, mintha még mindig ők parancsnokolnának. Mindannyian akár otthagyhajtuk a fogunkat, vagy éppenséggel kiirthatunk minden élőt magunk körül, egyetlen feltétellel: hogy mindez az ő parancsukra történjen.

109. A legtöbb disznóságot a sorkatonák csinálják. Őket sokkal kevésbé ellenőrzik, mint minket. Ők őrzik a kaszárnyának azt a részét, amelyik átellenben van a vasútállomással. Beásták magukat egy ütésmentes ágyúval meg néhány géppuskával vagy harmincméternyire a főbejárattól. Csak a parkoló választja el őket a zöldsapkásoktól, akik a vasútállomáson alakították ki az állásaikat.

A sorkatonák kedvenc szórakozása az autólopás. Órákig képesek várni a kedvező pillanatra, aztán ketten kirohannak, míg a többiek az állomást lövik, hogy fedezzék őket. Az a kettő meg odarohan a parkolóba, bevágják magukat egy kocsiba, általában egy-egy újabb évjáratú golfba, beletaposnak a gázba, és behajtanak a kaszárnyába. És mindezt fényes nappal teszik. Az ő kaszárnyarészük tele van autókkal. Nem zavarja őket, hogy az összes kocsinak be van törve a szélvédője, a karosszériája meg szitává löve. Nem érdekes, amíg a gép működik! A tiszteket is megkenték: kaptak egy-egy lopott kocsit, és most hallgatnak. Ezek a bakák halál komolyan arra készülnek, hogy ha majd evakuálásra kerül sor, a saját kocsijukkal menjenek haza.

124. Újra van áram! Az egész napot a moziterem fürkájében töltöttem, és filmeket néztem. Meglehetően könnyű volt megtanulni a vetítógép kezelését. Egymás után fűztem be a filmszalagokat, nem törődve a sorrenddel.

A vásznon egymást követték a vibráló, elkoptatott fekete-fehér felvételek. Ünnepek, partizánok, építőtáborok, díszszemlék, kézfogások és kitüntetések, egyenruhás úttörők, zászlók, és persze fegyverek minden mennyiségben. Mint egy mozaikon, föltárult előttem az egész szomorú történelmünk. Harcias békeszerető jelszavak, halántékra szorított öklök, a parvenü tékozlás, a hurrá-optimizmus és a szüntelen erőfitogtatás nevetséges jelenetei. Békés ünnepek és háborús borzalmak váltották egymást, minden rendszer nélkül. Sokszor nehéz volt megállapítani, hol ér véget az ünneplés és kezdődik a gyilkolás. Mintha ezek a filmek, mind egy szálíg, egy óriási laktanya udvarán készültek volna.

Ha jól meggondolom, a mi hazánk tulajdonképpen tényleg egy sajátos kaszárnya volt. Az öregjeink, partizán élharcosok és élmunkások, a saját ízlésük szerint rendezték be, mint valami katonai szanatóriumot a háborús veteránok számára.

És most a romjaiból mauzóleumot építenek maguknak.

44. A tanítás az utóbbi időben komolytalanná vált. Alighogy a tanárok belefognak a tananyagba, mi bedobjuk a témát: mi lesz, ha háborúra kerül sor. Ez mindig bejön, főleg a civil tanároknál, akik itt élnek Szarajevóban. Majd megszakadnak a nevetéstől. Ugyan, miféle háború! Ezt a várost nem lehet föllozítani!

Mi akkor elővesszük a város térképét, és mutatjuk nekik, hogy hogyan lehet. Ez a kerület a szerbeké lesz, ez a városrész a muzulmánoké, és így tovább. Addig vitatkozunk, amíg vége az órának.

A legmulatságosabb a szociológia-tanárnő volt. Egy fiatal, nagyon szimpatikus nő. Állati klassz lába van, a tetejébe mindig rövid szoknyát hord, így aztán az óráit nagyjából a padlón töltjük. Hol a tollat ejtjük le, hol a radírgumi gurul el... De nem szól semmit: vagy nem kapcsol, vagy élvezzi a helyzetet.

Őt is etettük: itt háború lesz. Ő meg nem hiszi:

– Ugyan, gyerekek, mit tudtok ti erről!

Mi akkor elkezdzünk, egymás szavába vágva, magyarázni: a szerbeké lesz Ilidža, Dobrinja, Grbavica, Vrace... A városnak ezt a részét meg fölosztják. Mutogatjuk neki az utcákat, hogy hol lesz a határ. Ő meg csak nézi, aztán rámutat a térképre, és hahotázni kezd:

– Jaj, de hát én ebben az utcában lakom! Akkor én se ide, se oda nem fogok tartozni!

Tiszta szívből kacag, mi meg tovább fűtjük: pedig így lesz! Ez már eldőlt.

De ő csak nevet, nevet, vidáman, mint egy csitri.

46. A negyedik évfolyamos növendékek befejezték az iskolát, és különböző katonazenekarokba vezényelték őket. Néztük, amint távoznak, és valahogy összeszorult a szívünk: jó nekik, ők szabadok.

Azt beszélük, hogy a rajlovaci kaszárnyából evakuálták a tisztiiskolásokat. Repülőgépekkel vitték át őket Szerbiába. Mi viszont a knini hadtestre várunk. Ennek a hadtestnek kell állítólag átvennie a kaszárnyánkat, s mi csak azután mehetünk.

Nekem ez az egész valahogy gyanús. Horvátországban dúl a háború. Mennyi időre van szüksége a knini hadtestnek, hogy ilyen körülmények között Szarajevóba érjen? És egyáltalán, beengedik-e a városba? Úgy érzem, ezzel a mesével csak áztatnak bennünket. Ez a kaszárnya stratégiai fontos, nem hagyhatják üresen, márpedig nincs akit ide telepítsenek. Nekik a legegyszerűbb, ha mindent úgy hagynak, ahogy van, aztán lesz, ami lesz.

Mi viszont második évfolyamosok vagyunk, s háború esetén mindenképpen hazamegyünk. A negyedévesek már elmentek, a harmadévesek fognak hát rábaszni.

48. Az utóbbi néhány napban tömegesen szerelnek le az emberek. Elsősorban a muzulmánok hagynak el bennünket. A horvátok, macedónok és az egyetlen szlovén kollégánk már sokkal régebben leléceltek. A folyosón, szigorúan nemzeti hovatartozás szerint, kisebb csoportokba verődnek a tisztiiskolások, és egymás közt sugdolóznak. Vule időnként elsétál mellettük, és provokálja őket, mindig ugyanazzal a kérdéssel:

– Hé, növendékek! Kinek a növendékei vagytok?

Ez a kérdés tényleg időszerű lett.

A tuzlai származású Jasmin az elsők között szerelt le. Nagyon jó fiú volt. Megkérdeztük, miért szerel le, de ő csak a vállát vonogatta:

– Nincs kedvem elmenni, baz'meg, de maradni még annyira sincs.

– Tipikus válasz egy buta bosnyáktól – ugratta Rade.

Jasmin után a többiek is sorban leszereltek. Szépen búcsút vettünk tőlük, egyikével-másikával még a címeinket meg a telefonszámokat is kicseréltük. Sokan azt mondták, hogy külföldre mennek, elégük van ebből a szarságból, de akadtak olyanok is, akik nyíltan közölték, hogy a muzulmán hadseregbe akarnak beállni.

– Természetesen – mondták –, ha szembetalálkozunk, nem fogunk lőni egymásra. Végére is barátok vagyunk.

Élcelődtünk aztán erre a témára búcsúzáskor.

– Találkozunk még! – kiabáltuk utánuk az ablakból, és majd meghaltunk a röhögéstől.

49. Két-három nap alatt a kaszárnya megtisztult a muzulmánoktól. Csak néhányan maradtak.

Medo például maradt. Vule tegnap megkérdezte:

– Baz'meg, Medo, mikor akarsz te végre leszerelni? Te is muzulmán vagy.

Medo az ágyán ült a tőle megszokott, sajátos nőies pózban, megvetően végigmérte Vulét, és csak ennyit mondott:

– Én szerb vagyok.

Többé nem kérdeztünk tőle semmit. Elfogadtuk a válaszát. Végére is mindenkinek joga van, hogy az legyen, ami akar.

Föltéve, ha időben eldönti.

75. Ma éjjel lőttem először. Szívesen ideírnám a dátumot, de már rég nem számoljuk a napokat. Elvesztettük az időérzékünket, azt sem tudjuk, hogy milyen nap van, meg hogy hány óra. Az idő múlását egyedül a világosság meg a sötétség, az alkonyat meg a virradat jelzi.

Éjfél után lehetett. Koromsötét éjszaka. Egyszerre csak a környező épületekből tűz alá vették a laktanyát, a mieink meg minden objektumból viszonzták a tüzet. Egyedül mi nem kaptunk parancsot, hogy visszalöjünk. Ez az idióta Malić, aki ezen az éjjelen velünk volt az emeleten, csak várt és várt, semmilyen parancsot nem adott, nekünk meg már majd szétpattantak az idegeink. Azok odakintről egyfolytában lönek, mi meg csak ülünk és hallgatjuk a golyók süvítését, meg ahogy a falba fúródnak, meg ahogy a szétlőtt ablaküvegek csörömpölnek. Végül néhányan háborogni kezdtek:

– Mire vársz még, te idióta, add már ki a parancsot, hadd viszonzzuk a tüzet.

Malić teljesen összezavarodott, szemmel láthatóan, még sohasem volt ilyen helyzetben. Kétségbeesésében üvölni kezdett velünk:

– Hogy viszonzátok a tüzet!?! Megőrültetek!?! Azok ott, azok is emberek, az istenért! Ők is valakinek a gyerekei!

Hallgattuk – és nem hittünk a fülünknek. Ők is valakinek a gyerekei!?! Ezek a kretének, akik mindjárt szitává lönek bennünket? Ez volt az utolsó csepp a pohárban. Talán mi is valakinek a gyerekei vagyunk, vagy nem!?

Abban a másodpercben valamennyien elkezdtünk tüzelni. Azt a dőrejt, robajt, harsogást... Ilyet még nem éltem... Visszhangzott az egész folyosó. Malić négykézláb kúszott körülöttünk, és tehetetlenül hadonászott:

– Hagyjátok abba! Hagyjátok abba! – üvöltötte. – Mi a fenét csináltok!?! Katonák vagytok ti!? Szégyen, gyalázat, amit műveltek! Gyalázat!!!

Ettől még jobban bevadultunk: ontottuk a tüzet, mint senki a kaszárnyában. Megállás nélkül lőttünk, dühösen, ezekre a valakik gyerekeire, bele a sötét éjszakába.

Nem lett semmilyen következménye. Sőt, később odajött hozzánk Petrović őrnagy, és megdicsért bennünket.

– Ez volt a ti tűzkeresztségetek – mondta. – Mától kezdve nem vagytok gyerekek, hanem felnőtt férfiak. Katonák. Legyetek továbbra is bátrak!

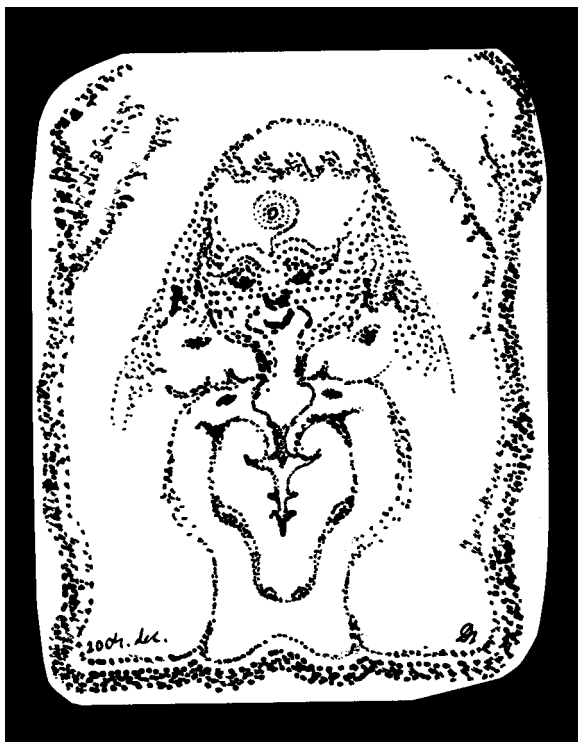
76. Mindannyian megkönnyebbültünk az éjszakai lövöldözéstől. Most legalább tudjuk, hányadán állunk. A háború kezdetéig az élet ebben a kaszárnnyában egy szépen elrendezett értelmetlenség volt, most viszont a túlélésért folytatott harc lett. A legalapvetőbb dologért harcolunk, ami csak létezik a világon: a puszta életünkért. Nincs az az emberi ügy, amelynek nagyobb létjogosultsága lenne a földön.

Tudom, hogy hülyén hangzik, de hidd el – annak, aki kaszárnnyában éli az életét, a háború, érthető okokból, értelmesebbnek tűnik, mint a béke.

73. A háború észrevétlenül lopódzott be az életünkbe. Tulajdonképpen nem is tudom megmondani, mikor kezdődött. A háború és a béke olyan, mint a nappal meg az éj – lehetetlen pontosan érzékelni, mikor adja át a helyét a világosság a sötétségnek. Mindennap egy kicsivel többet lóttek, és egyszer csak itt volt a háború.

Egy emésztő gondolat nem hagy nyugodni: előfordulhat netán, hogy a béke is ugyanolyan észrevétlenül jön el, mint a háború? Egyszer csak megjelenik, és mi észre se vesszük, hogy itt van? És vajon ez az eljövendő béke nem fog-e időről időre háborúra hasonlítani, ahogy ez a mostani háború időnként békére emlékeztet?

Sády Erzsébet fordítása

NAGYANYÁM MESÉI – CÍMADÓ